

Vastuvõtmise kuupäev : 17/07/2024

Anonüümseks muudetud versioon

Tõlge

C-239/24 - 1

Kohtuasi C-239/24 [Aurnois]ⁱ

Eelotsusetaotlus

Saabumise kuupäev:

2. aprill 2024

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Cour d'appel de Bruxelles (Brüsseli apellatsioonikohus, Belgia)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

12. detsember 2023

Kaebuse esitajad:

FP

LD

Vastustaja:

Procureur fédéral (riigiprokurör)

[...]

**COUR D'APPEL DE BRUXELLES'I (BRÜSSELI
APPELLATSIOONIKOHUS)**

KRIMINAALASJADE KOLLEEGIUMI OTSUS

Kohtuasjas, mille pooled on **Procureur fédéral** (riigiprokurör)

ja

1. **FP**, [...]

ⁱ Käesoleval kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

2. **LD**, [...]

[...]

Kaebuse esitajad,

[...] [menetlus]

***

1.

[...]

Kriminaalasjade kolleegium otsustas [23. mai 2023. aasta kohtuotsuses] muu hulgas, et FP-l ja LD-l ei ole õigust praeguses menetluses osaleda, ning tegi määruse suulise menetluse uuendamiseks, et teha otsus riikliku süüdistuse vastuvõetavuse kohta seoses kaebuses ning FP ja LD lisamärkuses nimetatud asjaoludega.

Käesoleva kohtuotsuse mõistmise lihtsustamiseks tuleb apellatsioonikohus, kriminaalasjade kolleegium, siiski meelde, et kaebuse esitajad esitasid 2. detsembril 2021 riigiprokuratuurile kuriteokaebuse, milles nad süüastasid X-i (kaebuse kohaselt on asjasse segatud mitmed Saudi režiimi alla kuuluvad isikud) inimsusevastaste kuritegude toimepanemises (karistusseadustiku artikkel 136 *ter*).

Kaebuse esitajad on sisuliselt esitanud kaebuse represseerimise peale, mida paneb toime Saudi Araabia režiim nende õe SX-i suhtes, kes on Saudi Araabia kodanik ja rahumeelne naiste õiguste aktivist oma riigis, ning paljude teiste isikute suhtes, keda on meelevaldselt ja ebaseaduslikult vahistatud ja kinni peetud, piinatud ja ebainimlikult koheldud ning kes on langenud sunniviisilise kadumise, tapmise, mõrva vms ohvriks.

Kaebuse esitajad heidavad ette, et karistades igasugust vastuseisu kehtivale režiimile, on Saudi Araabia juhid süüdi inimsusevastastes kuritegudes (karistusseadustiku artikli 136 *ter* tähenduses)¹.

Apellatsioonikohtu kriminaalasjade kolleegium rõhutas 23. mai 2023. aasta kohtuotsuses, et riigiprokurör pöördus taotlusega tema poole kriminaalmenetluse seadustiku sissejuhatava osa (code de procédure pénale, edaspidi „TPCPP“) artikli 10 lõike 1 *bis* alusel õiguspäraselt.

- **Kaebuse ja riikliku süüdistuse vastuvõetavus ning rasked rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumised**

¹ Raskeid rikkumisi reguleerivad karistusõiguse normid lisati 5. augusti 2003. aasta seadusega karistusseadustiku II raamatu jaotisesse I *bis* – Rahvusvahelise humanitaarõiguse rasked rikkumised.

2.

Vastupidiselt kaebuse esitajatele ei nõudnud föderaalkohtunik eeluurimiskohtunikult kaebuse läbivaatamist.

Seevastu leidis föderaalkohtunik, et üks või mitu TPCPP artikli 10 lõike 1 *bis* kolmanda lõigu punktides 1, 2 ja 3 sätestatud tingimustest on täidetud, ja pöördus eespool nimetatud sätte alusel apellatsioonikohtu kriminaalajade kolleegiumi poole, paludes tuvastada, et Belgia kohtutel puudub pädevus ning et riiklik süüdistus on vastuvõetamatu.

Ta nõuab, et apellatsioonikohtu kriminaalajade kolleegium tuvastaks, et TPCPP artikli 10 lõikes 1 *bis* ette nähtud tingimused ei ole käesolevas menetluses täidetud selleks, et saaks Belgias esitada Saudi Araabias toime pandud süütegude tõttu süüdistuse isiku vastu, kes ei ela Belgia territooriumil, ning tunnistaks kaebuse esitajate kaebuse seega vastuvõetamatuks.

Seejuures vaidlustab ta asjaolu, et kaebajad on „ohvri“ staatuses, mis on nõutav.

3.

Mis puutub rahvusvahelise humanitaarõiguse rasketesse rikkumistesse, mis on väidetavalt toime pandud välisriigis – nagu käesolevas asjas ja eeldusel, et need on tõendatud –, siis on kriminaalmenetluse seadustiku (Code de procédure pénale) sissejuhatavas osas kehtestatud ranged kohtualluvuse kriteeriumid, mis nõuavad, et toimepanijal on Belgiaga side kas Belgia kodakondsuse või selle kaudu, et tema peamine elukoht on Belgia territooriumil või et ohver on Belgia kodanik, poliitilise põgeniku staatuses² Belgias või tema tegelik elukoht on vähemalt kolm aastat Belgias.

Käesoleval juhul näib, et ühelgi toimepanijal ei ole Belgia kodakondsust ega peamist elukohta Belgias.

Seega ei saa Belgia kohtute pädevus põhineda aktiivse isikulise kohtualluvuse põhimõttel [ehk põhimõttel, et riik saab oma seadusi oma kodanike suhtes jõustada ka välisriigi territooriumil] (TPCPP artikkel 6).

Mis puudutab Belgia kohtute passiivset isikulist kohtualluvust [et Belgia võib Belgia kodaniku vastu välisriigis toime pandud teo eest võtta välisriigi kodaniku vastutusele] (TPCPP artikli 10 lõige 1 *bis*), siis selleks tuleb kohaldada kahte kumulatiivset tingimust:

- asjaolud peavad *prima facie* kujutama endast rahvusvahelise humanitaarõiguse rasket rikkumist;

² Lugeda „rahvusvahelise kaitse või täiendava kaitse saaja“.

- see raske rikkumine peab olema toime pandud isiku vastu, kes on Belgia kodanik, kellele on Belgias antud pagulasseisund või kes on elanud Belgias vähemalt kolm aastat.

Vastasel juhul on riiklik süüdistus vastuvõetamatu.

4.

Apellatsioonikohtu kriminaalasjade kolleegiumile esitatud asjaolude kohaselt on tuvastatud, et isegi kui kaebuse esitajate õde SX on langenud kuritegude ohvriks, mille kohta kaebajad esitanud suures osas dokumenteeritud kaebuse ja mis võivad esmapilgul kujutada endast rasket rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumist, ei saa [see] olla aluseks Belgia kohtute kohtualluvusele eespool viidatud artikli 10 lõike 1 *bis* alusel, sest SX ei ole „*isik, kes on asjaolude toimumise ajal Belgia kodanik või Belgias pagulasena tunnustatud ja kelle alaline elukoht on seal*“.

Nimelt ei nähtu ühestki toimiku dokumendist, mida on apellatsioonikohtu kriminaalasjade kolleegium arvesse võtnud, et SX oli või väidetavalt oli kuriteokaebuses nimetatud asjaolude toimumise ajal Belgia kodanik, Belgia elanik või koguni Belgias pagulasena tunnustatud.

Need tingimused peavad nimelt isiku puhul, kelle vastu on toime pandud rahvusvahelise humanitaarõiguse raske rikkumine, olema asjaolude toimumise ajal täidetud³.

5.

Kaebuse esitajad väidavad siiski, et nad ei ole ohvrid mitte ainult nende õe vastu toime pandud kuritegude tagajärgede neile edasikandumise tõttu, vaid ka otsesed humanitaarkaristusõiguse raskete rikkumiste, täpsemalt sunniviisilise kadumise ja piinamise ohvrid.

Nad väidavad seega, et riiklik süüdistus on vastuvõetav, kuna nende mõlema puhul on nõutavad Belgiaga seotuse kriteeriumid täidetud ning nad on ise isikud, kelle vastu on teod toime pandud eespool viidatud artikli 10 lõike 1 *bis* tähenduses.

Kaebuse esitajad väidavad, et kuriteokaebuses nimetatud teod pandi toime ajavahemikul 2018–2021 ehk pärast nende Belgias registrisse kandmist, kus nad on nende sõnul endiselt registreeritud.

6.

Rahvusvahelises õiguses on mitmeid olukordi või kuritegusid, mis võivad tekitada mitut liiki ohvreid, näiteks inimsusvastased kuriteod.

³ Cass. (kassatsioonikohus), 17. detsember 2003, P.03.1517 ja cour d'arbitrage (vahekohus), 13. aprill 2005 www.juridat.be.

Rahvusvahelise õiguse normides kasutatakse vastavate ohvri liikide määratlemiseks või kindlakstegemiseks erinevaid kriteeriume⁴.

Kaebuse esitajate esitatud arvukad viited (tekstid, rahvusvahelised aruanded, nii õigusteooria kui ka kohtupraktika viited, arvamused) on seotud otsestele või kaudsetele ohvritele rahvusvahelise õiguse kuriteoga tekitatud kahju hüvitamisega.

Asjaolu, et rahvusvaheline õigus näeb ette õiguse hüvitisele ka nende ohvrite jaoks, ei mõjuta siiski kindlaks tegemist, kas seda ohvri mõistet tuleb kasutada seotuse kriteeriumina eespool viidatud artikli 10 lõike 1 *bis* tähenduses.

See õigusnorm ei sisalda ekstraterritoriaalse jurisdiktsiooni kriteeriumi kehtestamiseks, mis peaks olema riikliku süüdistuse vastuvõetavuse aluseks, mõistet „ohver“, olgu siis otsene või kaudne ohver, vaid mõistet „*isik, kelle vastu on teod toime pandud*“.

7.

Kohtuseadustiku (Code judiciaire) artiklis 17 on määratletud tingimused, mis peavad olema täidetud selleks, et ohver saaks esitada vastuvõetava tsiviilhagi. [See] ei saa siiski anda käesolevas asjas kaebajatele nende staatust ega õigustada Belgia eksterritoriaalset jurisdiktsiooni, mis on kehtestatud üldnormidest erandit tegete normidega.

Nimelt tuleb eristada tsiviilhagejat, kellel on õigus nõuda kahju hüvitamist, ja kaebuse esitajat, kellega võib põhjendada riikliku süüdistuse esitamist eksterritoriaalse jurisdiktsiooni raames.

Eespool viidatud 5. augusti 2003. aasta seaduse ettevalmistavatest materjalidest nähtub, et seadusandja kasutas terminoloogiat selleks, et nõuda tihedat seost Belgiaga.

Seadusandja eesmärgid on vältida, et kaebusi esitavad isikud, kes asuvad Belgiasse elama ainult selleks, et leida seal võimalus muuta Belgia kohtud pädevaks süütegude osas, mille ohvriks need isikud on väidetavalt langenud.

Cour de cassation (kassatsioonikohus) otsustas 17. detsembri 2003. aasta otsuses⁵, [...] *et ei ole ühtegi rahvusvahelise õiguse normi, mis kohustaks Belgiat teostama vaikimisi üldist kohtualluvust kohtuasja esemeks olevate kuritegude suhtes.*“

Samuti nii New Yorgis 20. detsembril 2006 vastu võetud kõigi isikute kaitsmist kadunuks jääma sundimise eest käsitlevat rahvusvahelist konventsiooni (Mon. 30. juuni 2011) artiklis 9 kui ka 10. detsembri 1984. aasta piinamise ning muu

⁴ [...] [õiguskirjandus].

⁵ Cass. (kassatsioonikohus) 17. detsember 2003, P.03.1517.F/4, © Juridat, 06.10.2010, www.juridat.be.

julma, ebainimliku või inimväärlikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni artiklis 5 on nende konventsioonide osalisriikidele ette nähtud võimalus kehtestada „*vajaduse korral*“ oma jurisdiktsioon.

[See] ei välista siiski, et sõnad „*isik, kelle vastu on teod toime pandud*“ vastavad mõistele „*ohver*“ ja et kaebuse esitajad ei vasta sellele mõistele ^{6 7}.

Cour de cassation (kassatsioonikohus) otsustas küll oma 17. detsembri 2003. aasta kohtuotsuses⁸, et

„[...] *Kriminaalmenetluse seadustiku artikli 10 lõikes 1 bis ette nähtud elukohatingimust tuleb kohaldada mitte kaebaja suhtes, vaid selle isiku suhtes, kelle vastu on toime pandud rahvusvahelise humanitaarõiguse raske rikkumine*“, mis föderaalkohtuniku arvates tähendab, et selles sättes nõutud seotuse kriteeriumidele võivad vastata ainult rahvusvahelise humanitaarõiguse raske rikkumise otsesed ohvrid – mitte kaudsed ohvrid.

[See] ei ole siiski piisav, et algusest peale välistada, et käesoleval juhul võiks kaebuse esitajaid pidada ohvriteks või „*isikuks, kelle vastu on toime pandud rahvusvahelise humanitaarõiguse raske rikkumine*“, nagu on ette nähtud eespool viidatud artikli 10 lõikes 1 bis, võttes eelkõige arvesse „ohvri“ staatuse määratlust erinevates rahvusvahelistes konventsioonides, mis nõuavad ohvriks kvalifitseerimiseks mitte seda, et nad oleksid „otsesed“ ohvrid, vaid et neile on tekitatud isikukahju, see tähendab otsest kahju.

Cour de cassationi (kassatsioonikohus) 17. detsembri 2003. aasta otsus tehti enne ohvrite direktiivi (Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK (ELT 2012, L 315, lk 57)) Belgia õigusesse ülevõtmist.

Selles direktiivis on sätestatud miinimumnõuded, mille peavad Euroopa Liidu liikmesriigid kuriteoohvritele tagama, ning seda kohaldatakse kõigi liidus toimuvate kriminaalmenetluste suhtes⁹ ja see on Belgia õigusesse üle võetud¹⁰.

⁶ Seaduseelnõus, mille tulemusel võeti vastu eespool viidatud 5. augusti 2003. aasta seadus, on lisaks seoses isiku passiivsuse põhimõttega nimetatud „*seotuse kriteeriumina, et ohver on Belgia kodanik või on elanud Belgias tegelikult, alaliselt ja seaduslikult vähemalt kolm aastat (kriminaalmenetluse seadustiku sissejuhatava osa artikkel 10)*“ ([...] [seaduseelnõu pealkiri], Dok nr 51-0103/001, lk 5 aadressil <https://www.lachambre.be/FLWB/pdf/51/0103/51K0103001.pdf>).

⁷ Seda rahvusvahelise humanitaarõiguse raske rikkumise ohvri mõistet kui Belgiaga seotuse kriteeriumi kasutati ka 22. mai 2006. aasta seaduse vastuvõtmisel, millega täiendati eespool viidatud artikli 10 lõiget 1 bis, mille seletuskirjas on sätestatud: „5. augusti 2003. aasta seadusega lisatud sissejuhatava osa artikli 10 lõikes 1 bis on ette nähtud isiku passiivsuse põhimõtte rahvusvahelise humanitaarõiguse raskete rikkumiste korral, mis on toime pandud Belgia kodanikust ohvri suhtes või kes on asjaolude toimumise ajal elanud Belgias teatud tingimustel vähemalt kolm aastat“ ([...] [seaduseelnõu pealkiri], [dok nr 51/2305/001], lk 5 aadressil <https://www.lachambre.be/FLWB/pdf/51/2305/51K2305001.pdf>).

⁸ [...].

⁹ [Põhjendus 13].

Direktiivi artiklis 2 on sätestatud:

„1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel kasutatakse järgmisi mõisteid:

a) „kuriteohver“ –

i) füüsiline isik, kes on kannatanud kahju, sealhulgas füüsilist, vaimset või emotsionaalset kahju, või kandnud varalist kahju, mille on otseselt põhjustanud kuritegu;

ii) sellise isiku pereliige, kelle surma kuritegu otseselt põhjustas, ja kes on selle isiku surma tagajärjel kahju kannatanud;

b) „pereliige“ – kuriteohvri abikaasa; isik, kes elab koos ohvriga püsivalt ja pidevalt ühises majapidamises, olles temaga kindlas ja lähedases suhtes; ohvri lähisugulased, õed-vennad ja ülalpeetavad;

[...]“.

Punktis ii osutatud mõiste „pereliige“ ei ole käesoleval juhul asjakohane, sest see viitab surmale, samas kui kohtule esitatud tõendite kohaselt ei ole kaebuse esitajad surnud isiku pereliikmed.

Eeldusel, et faktilised asjaolud on tõendatud, märgivad kaebuse esitajad, et nad on ohvrid direktiivi artikli 2 [lõike 1 punkti a] tähenduses, kuna nad on kannatanud kahju, mille on otseselt põhjustanud inimsusevastased kuriteod, mille peale nad on kaevanud, eelkõige nende õe SX-i suhtes väidetavalt toime pandud sunniviisilise kadumise ja piinamise tegude kaudu.

Kaebuse esitajad väidavad samuti, et nemad kui rahvusvahelise humanitaarõiguse raske rikkumise läbi peamiselt kannatanud isiku lähedased võivad kannatada kahju vaimse või emotsionaalse puutumatus kahjustamise tagajärjel psühholoogilise mõju tõttu, mida võivad need väga rasked kuriteod põhjustada, ja trauma tõttu, mida on nende kuritegudega tekitatud, ning varakahju, mis võib tekkida näiteks vaimsest traumast tingitud töövõimetuse korral.

Nad leiavad, et seega tuleb neid käsitada ohvritena direktiivi artikli 2 [lõike 1 punkti a] tähenduses ja et see mõiste hõlmab mõistet „isik“, kelle vastu on toime pandud rahvusvahelise humanitaarõiguse raske rikkumine eespool viidatud artikli 10 lõike 1 *bis* tähenduses.

Käesoleval juhul ei ole kriminaalasjade kolleegiumil piisavalt andmeid, et tunnistada ega algusest peale vaidlustada kaebuse esitajate staatust rahvusvahelise

¹⁰ Direktiiv võeti Belgia õigusesse üle [28.] oktoobri 2016. aasta seadusega, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiivi 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiivi 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK, ülevõtmist (M.B., 24. november 2016), ja 13. jaanuari 2006. aasta seadus, millega võetakse üle nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv 2004/80/EÜ, mis käsitleb kuriteohvrite hüvitise maksmist (M.B., 31. jaanuar 2006).

humanitaarõiguse raskete rikkumiste ohvritena eespool viidatud artikli 10 punkti 1 *bis* tähenduses.

8.

[...]

[...] ¹¹ [...] ¹²

[...] [konstitutsioonikohtusse pöördumise vajaduse puudumine]

• Euroopa Liidu Kohtule esitatud eelotsuse küsimuste kohta

9.

[...] ¹³ [Euroopa Kohtu pädevus]

Apellatsioonikohus, kriminaalasjade kolleegium, peab vajalikuks pöörduda Euroopa Kohtu poole, et see tõlgendaks liidu õigust.

Nimelt ei võimalda apellatsioonikohtu kriminaalasjade kolleegiumile esitatud tõendid tal praeguses menetlusstaadiumis piisavalt lahendada küsimusi ohvrite direktiivi artikli 2 tõlgendamise kohta, kuigi see on tema menetluses oleva vaidluse lahendamiseks vajalik.

Nimelt tuleb kindlaks teha, kas kaebuse esitajaid SX-i õdedena tuleb pidada mitte ainult kaudseteks ohvriteks, vaid ka kuriteokaebuses nimetatud kuritegude otsesteks ohvriteks, kuna esmapilgul kujutavad need teod endast rahvusvahelise humanitaarõiguse rasket rikkumist, eeldusel et faktilised asjaolud on tõendatud.

[...]

NENDEL PÕHJUSTEL

APELLATSIOONIKOHUS, KRIMINAALASJADE KOLLEEGIUM,

[...]

[...],

Palub [...] Euroopa Liidu Kohtul vastata järgmistele eelotsuse küsimustele:

”

¹¹ [...].

¹² [...].

¹³ [...].

- *[1.] Kas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiivi 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK, artikli 2 [lõike 1 punkti a alapunkti i] tuleb tõlgendada nii, et sellega on arvatud mõiste „ohvrid“ alla ja seega direktiivis määratletud õigustega isikute hulka niisuguse isiku lähedased pereliikmed, kes on tema suhtes toime pandud rahvusvahelise humanitaarõiguse raske rikkumise tõttu sunniviisiliselt kadunud või keda on piinatud, võttes arvesse kõigi isikute kaitsmist kadunuks jääma sundimise eest käsitlevat rahvusvahelist konventsiooni ja ÜRO piinamisvastast konventsiooni?*
- *[2.] Kas 25. oktoobri 2012. aasta direktiivi 2012/29/EL artikli 2 [lõike 1 punkti a alapunkti i] tuleb tõlgendada nii, et sellega on arvatud mõiste „ohvrid“ alla ja seega direktiivis määratletud õigustega isikute hulka pereliikmed, kelle vaimset või emotsionaalset puutumatust on kahjustatud või kellele on tekitatud varakahju, mis on otseselt põhjustatud rahvusvahelise humanitaarõiguse raskest rikkumisest, mis on toime pandud peamiselt lähedase pereliikme vastu?*

[...] [menetlus]